
Розділ 3. Механізми транскордонної взаємодії в екологічній сфері

УДК 332:331.432

Андел І.В.

Механізми управління природоохороною діяльністю, оновленням основного капіталу на підприємствах у транскордонному регіоні

Однією з проблем транскордонного співробітництва є належне обґрунтування вкладення коштів у інвестиційні проекти природоохоронного призначення у транскордонному регіоні. Це вимагає поглиблення попереднього аналізу ефектів від виконання проекту на рівні підприємства, території, регіону. Успішне виконання інвестиційних проектів природоохоронного призначення у транскордонному регіоні вимагає впровадження нових механізмів, що включає розширення кола об'єктів взаємодії.

Ключові слова: механізми, інвестиційні проекти природоохоронного призначення, транскордонний регіон, економічне зростання, ринок викидів.

Актуальність дослідження. Виклики сьогодення ставлять проблему ефективного інвестування економіки на перше місце. Це також стосується ефективного вкладення інвестицій у охорону навколишнього середовища, зокрема у транскордонних регіонах. На сьогодні відомі наступні проблеми транскордонного співробітництва:

- низька активність регіонів у використанні можливостей транскордонного співробітництва;
- нерозвинутість інфраструктури транскордонного співробітництва;
- недостатній рівень залучення до цього процесу установ громадського сектору, сектору підприємств;
- недостатньо високий рівень обґрунтування інвестиційних проектів, зокрема природоохоронного призначення.

Таким чином з метою підвищення результативності виконання інвестиційних проектів природоохоронного призначення у транскордонних регіонах необхідні новаторські підходи щодо їх обґрунтування, та щодо механізмів взаємодії економічних відносин між суб'єктами-учасниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми транскордонного співробітництва України досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці та фахівці, такі як М. Бутко, С. Максименко, Н. Мікула, В. Волошко, П.

Шилепницький та ін.

Дослідженням механізмів управління природоохоронною діяльністю займалися такі вчені, як О. Веклич, В. Глухов, Л. Качаровська, Л. Мельник, М. Пилипчик, Є. Хлобистов.

Проблемам використання основного капіталу, вибору способів підвищення ефективності його використання присвятили свої праці А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей, К. Маркс, А. Маршалл, А. Картер та інші вчені-економісти. Сучасні аспекти досліджень поставленої проблеми висвітлені в працях Д. Норта, Й. Шумпетера, М. Кондратьєва, Р. Коуза, Н. Нельсона, С. Вінтера, О. Тоффлера, Г. Хакена, Г. Менша, І. Пригожина, П. Нійкампа, Л. Абалкіна, Д. Львова, С. Глазєва та інших авторів. Віддаючи належне розробкам вітчизняних та зарубіжних вчених, слід зазначити, що й надалі залишається чимало невирішених проблем, котрі вимагають поглибленого дослідження і вироблення методичних підходів, зокрема відносно дослідження механізмів управління природоохоронною діяльністю, покращенням стану довкілля через оновлення основного капіталу на підприємствах у транскордонних регіонах.

Цілі статті (постановка завдання). Метою статті є розроблення механізмів управління природоохоронною діяльністю, розроблення методичного підходу до формування основного капіталу у транскордонному регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності природоохоронної діяльності, обґрунтування інвестиційних проєктів, програм захисту довкілля у транскордонному регіоні вимагає детальних прорахунків ефективного використання коштів, пошуку нових механізмів транскордонної співпраці. Економісти з світовими іменами на сьогодні вважають найбільш складною проблему вибору подальшого розвитку цивілізації, що пов'язано з технологічним розвитком, збереженням природних ресурсів. Згідно досліджень вчених-економістів Солоу, Харрода, Домара, Джефрі Сакса та інших, економічне зростання залежить від обґрунтування вибору пріоритетів інвестування. Про ефективність вибору пріоритетів вкладення інвестицій свідчать такі показники, як зростання інвестицій (приріст інвестицій відносно до інвестицій), зростання валового регіонального продукту (приріст валового регіонального продукту відносно до валового регіонального продукту), зростання інвестицій на охорону навколишнього природного середовища (приріст інвестицій на охорону навколишнього природного середовища відносно до інвестицій на охорону навколишнього природного середовища), зростання чистоти навколишнього природного середовища (приріст чистоти довкілля відносно до інвестицій на охорону навколишнього середовища, відносно до інвестицій вкладених в економіку). Залежність економічного зростання транскордонного регіону від інвестування представлено у табл. 1.

Економічне зростання у Львівській області та
Підкарпатському воєводстві у 2009-2011 рр.

Львівська область			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Приріст інвестицій відносно інвестицій ($\Delta I / I$), грн./грн.	0,51	0,05	0,27
Приріст валового регіонального продукту відносно до валового регіонального продукту ($\Delta D / D$), грн. / грн.	0,01	0,12	0,20
Приріст капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища відносно капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища, ($\Delta I_0 / I_0$), грн. / грн.	0,0	0,08	0,14
Приріст чистоти довкілля відносно інвестицій на охорону навколишнього природного середовища ($\Delta Ч / I_0$), 1/т/грн.	0,0	0,0	0,0
Підкарпатське воєводство			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Приріст інвестицій відносно інвестицій ($\Delta I / I$), зл./ зл.	0,09	0,18	0,26
Приріст валового регіонального продукту відносно до валового регіонального продукту ($\Delta D / D$), зл./зл.	0,06	0,07	0,26
Приріст капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища відносно капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища, ($\Delta I_0 / I_0$), зл./зл.	0,02	0,02	0,0
Приріст чистоти довкілля відносно інвестицій на охорону навколишнього природного середовища ($\Delta Ч / I_0$), 1/т/зл.	0,0	0,0	0,0

Розраховано автором за джерелами [1, 2].

З табл. 1 видно, що інвестування економік Львівської області, Підкарпатського воєводства було найефективнішим у 2009 р. та 2011 р. для Львівської області, та у 2010-2011 рр. для Підкарпатського воєводства, у цих роках інвестиції вкладені попередньо давали приріст інвестицій. Економічне зростання було найбільшим у Львівській області у 2010-2011 р., $\Delta D/D$ становило 0,12 грн./грн. та 0,20 грн./грн. відповідно, у Підкарпатському воєводстві – 0,26 зл./зл. у 2011 р. Натомість покращення стану навколишнього природного середовища протягом досліджуваного періоду не відбулося ні у Львівській області, ні у Підкарпатському воєводстві. Отже, економічне зростання у Львівській області, Підкарпатському воєводстві не супроводжувалось покращенням стану довкілля, не зважаючи на зростання вкладення інвестицій в основний капітал, інвестицій у охорону навколишнього природного середовища.

Підвищення ефективності інвестицій на охорону навколишнього природного середовища, зокрема коштів витрачених на інвестиційні проекти у транскордонному регіоні вимагає інших, новаторських підходів, які

полягають своєю чергою, у ініційованні інвестиційних проєктів з:

впровадження нових ринкових механізмів охорони довкілля;

оновлення основних засобів на підприємствах з заміною на енерго-, матеріалозберігаючі, безвідхідні технології, зокрема, за допомогою використання технологічних платформ, бізнес-інкубаторів.

Тобто, інвестиції мають давати в результаті економічне зростання з врахуванням зменшення забруднення довкілля, що можна виразити за допомогою формули ланцюжка економічного зростання. Це можна відобразити через інтегральний індекс економічного зростання за рахунок покращення чистоти навколишнього природного середовища регіону (формула 1) [3]:

$$I_o = T_I / T_D \times T_O / T_I \times T_C / T_O \times T_P / T_O \times T_I / T_P, \quad (1)$$

де I_o – інтегральний індекс економічного зростання у зв'язку з покращенням стану довкілля;

T_I – темпи зростання інвестицій;

T_D – темпи зростання доходів підприємств;

T_O – темпи зростання оновлення основного капіталу;

T_C – темпи зростання чистоти довкілля;

T_P – темпи зростання прибутків підприємств.

Загальновідомо, що чистота довкілля та принципи сталого розвитку є на сьогодні головними завданнями для різних країн світу. Сталий розвиток – такий економічний розвиток, коли відбувається процес інтеграції політичних, економічних, суспільних дій для збереження рівноваги стану навколишнього природного середовища та сталості природних процесів з метою гарантування можливості задоволення головних потреб суспільства, громадян, як сучасного, так і майбутнього поколінь. Досягнути цілей сталого розвитку неможливо без впровадження ринкових інструментів, ринкові відносини полягають у одержанні максимальної вигоди при обмежених доходах. Оскільки економічна, суспільна сфери керуються ринковими умовами вибору рішень, то і сфера захисту довкілля має керуватись ринковими принципами. Концепція створення ринку прав викидів забруднень ґрунтується на трьох основних правилах:

- система прав власності має бути розширена також на природні блага і ресурси;
- на ринку прав викидів забруднюючих речовин має реалізуватись принцип, що ціни віддзеркалюють рідкісність певної економічної характеристики, це означає, що чим відносно рідкіснішими стають “чисті” природні ресурси, тим дорожчим має бути придбання підприємствами права навантаження довкілля викидами шкідливих речовин чи відходами;
- здійснення економічно ефективного захисту довкілля в системі ринкової економіки повинно відбуватись через вмонтування в цю систему, завдяки

відповідним інституційним змінам ініційованим державою, ринку забруднень і захисту довкілля.

Відносно новим інструментом захисту довкілля є дозволи на викиди забруднюючих речовин, ідея полягає на відмові контролю якості довкілля за допомогою системи стандартів і нормативів, призначених для підприємств забруднювачів. Натомість агенція відповідальна за контроль стану довкілля мала б встановлювати допустимий рівень забруднень, видавати дозволи на викиди і впроваджувати їх на ринок продаючи підприємствам-забруднювачам. Ключовим елементом пропозиції був би дозвіл, аби підприємства-забруднювачі могли далі продавати і купувати дозволи на створеному з цією метою ринку. Підприємства-забруднювачі, в яких витрати на зменшення викидів нижчі, будуть знижувати викиди до величини нижчої від визначеної дозволом і продавати невикористані права іншим підприємствам-забруднювачам, у яких витрати на зменшення викидів є вищими. Для них своєю чергою придбання додаткових прав є вигіднішим від зменшення викидів. Торгівля буде відбуватись доти, аж поки зникне різниця у маргінальних коштах зменшення викидів.

З врахуванням попереднього ефективного вкладення інвестицій у охорону навколишнього середовища, зокрема у транскордонних регіонах мають включати попередню детальну підготовку та здійснення: 1) інвестиційних проєктів з впровадження нових ринкових механізмів захисту довкілля; 2) інвестиційних проєктів з оновлення основних засобів на підприємствах з заміною на енерго-, матеріалоощадні, безвідходні технології з використанням для цього бізнес-інкубаторів, технологічних платформ.

Своєю чергою, ефективне виконання інвестиційних проєктів природоохоронного призначення у транскордонних регіонах теж вимагає відповідних механізмів. Механізм ефективного виконання проєктів, програм захисту довкілля у транскордонному регіоні полягає у визначенні бар'єрів і викликів, які постають перед управліннями, регіональними партнерами і бенефіціантами щодо необхідності нових підходів до транскордонних програм, проєктів. Виклики можна поділити на адміністративні, організаційні та ментальні (суспільні). Потрібно звернути увагу на потенціал внескодавців/партнерів, зокрема у контексті можливості розширення їх дотеперішнього переліку новими об'єктами взаємодії – підприємствами. Поява нових акторів на сцені транскордонної співпраці означає не тільки нові можливості реалізації проєктів, нові ідеї, але також необхідність змін в системі управління програмами і проєктами.

Важливим є також механізм підтримки новаторських проєктів охорони довкілля. До новаторських рішень у сильно інтегрованих транскордонних регіонах можна віднести створення транскордонного бізнес-інкубатора для підтримки підприємств з кількох держав щодо впровадження енергозберігаючих, природоохоронних технологій.

Для зміни підходів до створення проєктів природоохоронного

призначення з транскордонним ефектом можна віднести:

- створення бази транскордонних природоохоронних проєктів реалізованих в програмах, з чіткою метою вирішення транскордонної проблеми;
- консалтинг щодо програмування на етапі створення проєкту;
- моніторинг порівняння з проєктами, які закінчились успішним результатом.

Підготовку інвестиційного проєкту природоохоронного призначення можна починати з аналізу з використанням показників-індикаторів, що представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Показники-індикатори для обґрунтування інвестиційного проєкту захисту довкілля у транскордонному регіоні.

Виявлення точок економічного зростання у транскордонному регіоні, підприємств з позитивною динамікою інвестицій, де спостерігається зростання показника $\Delta I / I$, грн./грн.
Виявлення підприємств з позитивною динамікою оновлення основного капіталу, де спостерігається зростання показника $\Delta K / K$, грн./грн.
Виконані інвестиційні проєкти, де підтвердився показник чистоти довкілля відносно інвестицій на охорону навколишнього природного середовища ($\Delta Ч / I_o$), 1/т/грн.
Виконані інвестиційні проєкти, де підтвердився показник зростання інвестицій на охорону довкілля у регіоні, $\Delta I_o / I_o$, грн. / грн.
Виконані інвестиційні проєкти у регіоні, де підтвердився показник зростання валового регіонального продукту за рахунок зменшення збитків завданих довкіллю, $\Delta ВРП / ВРП$, грн. / грн.

Рекомендації щодо впровадження механізмів у майбутній фінансовій перспективі полягають у наступному. Враховуючи виклики і бар'єри при складанні наступних програм охорони довкілля необхідно врахувати:

- створення системи передплати за реалізацію проєктів, яка буде заохочувати до участі у програмах більшої кількості акторів;
- зміцнення ролі громадських партнерів з комерційного та науково-дослідного секторів у процесі створення, впровадження програми;
- збільшення переліку установ, які приймають участь у програмах територіального співробітництва по охороні довкілля шляхом включення підприємств, це буде сприяти розповсюдженню інновацій, зміцненню процесів економічного зростання у регіоні;
- приєднання більшої групи бенефіціантів, осередків підприємств, центрів розвитку розташованих за межами транскордонної території, вищих урядових закладів, науково-дослідних установ.

Висновки. Проведення попереднього аналізу ефективності інвестиційного проєкту природоохоронного призначення щодо наступного

прискорення економічного зростання внаслідок його виконання за запропонованими методичними підходами, впровадження нових запропонованих механізмів значно підвищить результативність інвестування у природоохоронну діяльність у транскордонних регіонах.

Список використаних джерел:

1. Rocznik statystyczny wojewodztwa Podkarpackiego / Urząd statystyczny w Rzeszowie w 2012 r. Rzeszow 2012 г.

2. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 р./ Ч.1, –Львів, 2013р.

3. Андел І. В. Вибір напрямків модернізації основного капіталу євро регіону / І. В. Андел // Розвиток економік Євро регіону: макро- та макrorівні. Збірник наукових праць з матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 березня 2013 р.) – Київ, 2013.

Андел И.В.

Механизмы управления природоохранной деятельностью, обновлением основного капитала на предприятиях в трансграничном регионе

Одной из проблем трансграничного сотрудничества есть надлежащее обоснование вложения средств в инвестиционные проекты природоохранного назначения в трансграничном регионе. Это требует углубления предыдущего анализа эффектов от выполнения проекта на уровне предприятия, территории, региона. Успешное выполнение инвестиционных проектов природоохранного назначения в трансграничном регионе требует внедрения новых механизмов, которое включает расширение круга объектов взаимодействия.

Ключевые слова: механизмы, инвестиционные проекты природоохранного назначения, трансграничный регион, экономический рост, рынок выбросов

Andel I.V.

Mechanisms of management of to nature protection activity, updating of the fixed assets on enterprises in a transboundary region

One of problems of transfrontal collaboration there is the proper ground of investment of money in the investment projects of the nature protection setting in a transfrontal region. It requires deepening of previous analysis of effects from implementation of project at the level of enterprise, territory, region. Successful implementation of investment projects of the nature protection setting in a transfrontal region requires introduction of new mechanisms, that includes expansion of circle of objects of co-operation.

Keywords: mechanisms, investment projects of the nature protection setting, transfrontal region, economy growing, market of extrass